

Bortom Marknaden och Samhället: trassel istället för sfärer - Karen Barad

Karen Barad

Karen Barad och [hennes queermaterialism](#) bryter med föreställningar om att vi befinner oss inuti. Saker och ting är inte placerade inne i olika sfärer: inuti kulturen, inuti civilisationen, inuti kapitalismen, inne i globaliseringen, i naturen, inne i en viss nationalstat eller inlåsta i västvärlden. Visst, vi kan vara inlåsta i en cell eller sova inne i ett sovrum. Men hus, lådor och fängelser är olyckliga metaforer för att begripa hur vi i andra sammanhang fungerar tillsammans.

“I am to dislocate the container model of space, the spatialization of time, and the reification of matter”[1].

Containerföreställning

Container-föreställningar ser ekonomin, marknaden, kulturen, naturen, samhället, nationalstaten, politiken och vetenskapen som väldiga lådor. Saker skulle i så fall befinna sig inuti en låda. Det är svårt att vara inne i olika lådor samtidigt. Dessa olika sfärer eller lådor skulle skapa sig sina egna förutsättningar, logiker, lagar som inte skulle gälla i de andra lådorna.

Naturen pekas ut som en egen sfär som fungerar utifrån helt andra lagar och

förutsättningar än marknaden eller kulturen.

Stora sfärer och containrar delas dessutom in i mindre lådor. Tekniska vetenskaper ses som en annan låda än politisk teori, psykologi eller sociologi. Arkitektur ses som en annan låda än kemi.

För Karen Barad är saker och ting mer hoptrasslade med varandra. Vi är inte i, som i inuti. Vi är mer bland saker och ting. Istället för att tänka inuti och utanför, internt och externt, så agerar vi med – eller inte med. Vi kopplar – eller kopplar ur.

Vi är del av saker och ting. Samtidigt är vi inte del av andra saker.

Kön, klass, samhällen som trassel

Inte heller kön och klass ska ses som olika sfärer. De är hoptrasslade och sammanflätade: "gender is constituted through class and community and other structural relations of power. Gender, class, and community are enfolded into, and produced through, one another."[2]

Lägg märke till sista delen i citatet ovan: producerade genom varandra. Annars riskerar Karen Barad att ramla in i den fälla hon själv kritiserar. Karen Barad letar ord för att begripa bättre. Men orden trasslar ihop sig med saker och ting, och orden lurar oss gärna tillbaka i de fällor vi kritiserar. Det vore olyckligt att läsa citatet ovan som att kön, klass och samhällen är hopflätade med varandra: Som om de var för sig bestod av rena substanser. Kön är inte något rent könsligt. Kön är snarare trassel av politik, biologi, kemi, språk, teknik, klass, kapitalism. Och klass är ett trassel av kön, biologi, nationalism, rasism, teknik ...

Karen Barad måste alltså läsas som att trassel trasslar sig med varandra. Flätor flätar sig med varandra.

Genast hamnar vi i nästa fälla. En fläta är inte hopflätad med en mindre fläta som i sin tur är hopflätad med en ännu mindre fläta. Det är mer som när några dansare och musiker jazzar i hörnet på en klubb. En dialog mellan bongo och piano ändrar förutsättningar för dansen. En kvinna som sitter i baren nickar uppskattande till ett danspars nya tur. Vilket genast ändrar dansturen. Vilket också ändrar dialogen mellan bongo och piano.[3]

När jag försöker nyansera Barads formulering ovan ramlar jag givetvis själv i liknande fällor. När jag påstår att kön är trassel av teknik, språk ..., så skulle man kunna tro att det kunde finnas en rent teknisk teknik eller ett rent språkligt språk. Som alltså skulle kunna trassla in sig med exempelvis kön. Men levande språk är också trassel. Trassel av teknik, kemi, biologi. Och kemi är ... Hmm, bäst att stoppa där, annars skulle jag kunna hålla på hur länge som helst.

Fenom - att agera med varandra

När saker och ting agerar med varandra skapas vad Karen Barad kallar fenomen. Fenomen är inte sfär utan samagerande. Ett skoköp i en skoaffär, en viss ekonomiska transaktion, kanske samagerar med ett bord, några stolar, miljarder bakterier, solens nedgång, kaffe, flera olika patent, en rad kemiska reaktioner. Och med andra kunders blickar. Och den ekonomiska överföringen genom ett kreditkort av exempelvis 990 kronor samagerar kanske med någon diktatur, och med gamla postkoloniala relationer av över- och underordning. Det är väldigt trassligt.

Inte ens natur och kultur kan ses som olika sfärer: "'materiality' refers to phenomena, which are explicitly not elements of nature-outside-of-culture. Any attempt to reinstate materiality as 'natural' - as brute positivity or the essential givenness of things - would be exposed as being quite bizarre, since this would be to assign materiality to a place outside the real"[4].

Varje fenomen består av samagerande mellan saker som vi i traditionella föreställningar gärna skulle vilja placera i olika sfärer: naturen, kulturen, ekonomin.

Motstånd är samagerande

Motstånd och politisk förändring sker alltid genom samagerande. Motstånd samagerar i fenomen. Men aldrig i sfärer. Motstånd sker aldrig i civilsamhället. Inte heller i kulturen.

Motstånd är hoptrasslat samagerande. Samagerande med politiska motståndare. Med maskiner, med en åklagare, med olika organisationer, med ett konstverk därbak i domstolssalen, med marknader på internet och på torget, med förmiddagens regnväder, och med årstiden, med olika uppfinningar, med

pågående och avslutade samtal, med teorier och färdigheter. Och med flera andra pulser och rytmer runt om oss.

Det handlar absolut inte om att allt hör ihop. Tvärtom. Fenomen är specifikt samagerande. Specifika avgränsningar. Karen Barad kallar det för "cut". Hon använder snitt eller "cut" i en betydelse som liknar den när man skär ut en tårtbit. Det finns miljarders miljarder andra fenomen runt omkring som inte samagerar. Samagerande stänger ute annat samagerande. Negativa protester kan utesluta möjligheten till att proaktivt bli del av lösningen av problemet. Våld kan utesluta möjligheten till gemensamma överenskommelser. Sårbarhetspolitik kan utesluta maktkamp.

Motstånd handlar därmed om vad som ska agera ihop, och hur detta ska agera ihop.

Etik utan individualism

Politiskt och etiskt ansvar är, för Karen Barad, aldrig vad jag kan göra åt våld och förtryck. Politiskt ansvar är hur jag ska samverka. Samverka i den politiska förändringen, samverka i motståndet mot våld och förtryck.

Politiskt ansvar handlar inte om att en enskild person eller organisation skulle kunna ställa saker och ting tillrätta. Ifall det inte finns kedjor av påverkan mellan individer går det inte att leva etiskt som enskild. Det går inte att ta ett eget etiskt ansvar. Etiska teorier och diskussioner om individer blir oftast orimliga och överkliga.

"Rejecting the metaphysics of individualism that serves as a foundation for traditional approaches to ethics, agential realism proposes an alternative meta/physics that entails a reworking of the notions of causality and agency."[5]

Etik handlar om att vi, och om att andra och annat, är del av makt och motstånd, förtryck och befrielse. Vi är del genom olika samageranden som sträcker sig runt världen oberoende av om vi vill eller inte. Det gäller för oss (personer, ting, materia) att bli medansvariga för de förtryckta, för varandra och för politisk förändring. För den enskilde innebär därmed etik att vara del av, att inte längre vara enskild.

"Ethics is about mattering, about taking account of the entangled materializations of which we are a part ... even the smallest cuts matter. ... ethics is about accounting for our part of the entangled webs we weave."[6]

Per Herngren

2012-09-19

Referens

Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007.

Per Herngrens [texter om Karen Barad](#).

Per Herngren, "[Hur materialism förändligar och idealiserar - Karen Barad I](#)", 2012.

Per Herngren, "[Bortom marknaden och samhället: trassel istället för sfärer - Karen Barad II](#)", 2012.

Per Herngren, "[Jämlik metod och jämlikt motstånd - Karen Barad III](#)", 2012.

Per Herngren, "[Politik är queer - Karen Barad - demokrati VIII](#)", 2012.

Fotnoter

[1] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 225.

[2] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 243.

[3] Fenomen ska här inte blandas ihop med komplexitet. Fenomen behöver inte handla om ömsesidig, komplex och oförutsägbar påverkan. Samagerande är något annat än påverkan. Pianot och bongo kan fortsätta att spela med varandra ovetande om vad som händer runt omkring. Men om kvinnan i baren följer dansen ändras fenomenet åskådare och dansare och blir något annat än om hon vänder sig om flörtar med en annan kvinna i baren (och därmed blir

icke-åskådare till dansen). Åskådandet samagerar även med det som inte är medvetet om att det blir betraktat. Detta kan därmed inte (eller bara ibland) reduceras till gamla föreställningar om växelverkan eller nyare om komplexitet.

[4] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 211.

[5] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 393.

[6] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 384.

Skola, journalistik och forskning verkar i verkligheten - Karen Barad

Det finns ett ideal om hur vi neutralt kan observera en ren, oberoende verklighet därute. Detta ideal formar en journalistik som ska observera utan att påverka och störa. Eller så kritiseras viss journalistik för att den producerar sina egna nyheter, den borde ju bara beskriva verkligheten, inte skapa verkligheten!

Motsvarande ideal finns i forskning och i skolundervisning. Att neutralt observera och beskriva. Utan att påverka och störa.

Niels Bohr och Karen Barad

Från kvantfysiken har vi lärt oss att man alltid påverkar och stör verkligheten.

Neutralt-observerande-idealet omvandlas då gärna till att man ska störa så litet som möjligt. Ju mindre man stör ju bättre förstår man verkligheten därute.

Här tar jag upp kvantfysikern Niels Bohrs och queerfeministen Karen Barads alternativ till sådana föreställningar. Forskning är del av verkligheten. Och den medagerar med, och ändrar på, saker och ting.

Denna [fristående text om Karen Barads queermaterialism](#) är ett förarbete till en annan text som redan publicerats vilken ger alternativ till föreställningar om politisk påverkan: [Motstånd medagerar – bortom politisk påverkan – Karen Barad IV](#).

Från påverkan till medagerande

Werner Heisenberg fick nobelpriset i fysik 1932 för sitt bidrag till kvantfysiken. Han formulerade osäkehetsprincipen. Från början tänkte han sig att en mätning av en partikel påverkade och störde partikeln.

Hans lärare Niels Bohr som fick nobelpriset 1922 menade att det inte handlade om påverkan eller störning. Det var snarare ett gemensamt och ömsesidigt agerande mellan instrument och det som mättes. Mätningar och beskrivningar är med och agerar tillsammans med det som mäts.

Resultatet är därmed inte bestämt i förväg.

Det är därför bättre att kalla det för en obestämbarhetsrelation än en osäkerhetsprincip.

Mätinstrumentet är med och skapar resultatet. Men det som mäts är också med och skapar resultatet. Eller det är snarare så att deras samagerande skapar resultatet.

Verkligheten kan inte reduceras till vår upplevelse av den. Det är inte så att forskning, medvetande, språk eller journalistik producerar verkligheten. Fast de är med och producerar verkligheter.

Det är inte heller så att det som observeras är passivt, att det bara är objekt. Forskningsobjektet är också med och skapar verkligheter.

”Påverkan” får oss att missförstå kvantfysiken

Niels Bohr menade att föreställningen om påverkan gör att vi missförstår vad det är som sker. Så här skriver han själv:

“Speaking, as is often done, of disturbing a phenomenon by observation ... is, in fact, liable to be confusing” (1938).

Och tio år senare skriver han: “All confusion arises, in fact, from the use of such utterances as ‘disturbance of phenomena by their observation’, a phrase equally irreconcilable with any unambiguous meaning of the very words ‘observation’ and ‘phenomena’” (1946)[1].

Ontologin är sammanflätning

Niels Bohr skriver inte så mycket om ontologi, om saker och tings vara. Men Karen Barad har gått igenom alla hans texter för att vaska fram hans ontologi, hans lära om varat.

Men hennes forskning om Niels Bohr är inte bara en beskrivning av Bohrs teorier. Hans böcker, brev och artiklar börjar samverka med Karen Barads teorier. De samagerar med varandra.

Istället för påverkan så lyfter Karen Barad och Niels Bohr fram hopflätning mellan observatör och det som observeras “entanglement of ‘objects’ and ‘agencies of observation.’”[2]

Istället för påverkan så handlar det alltså om sammanflätning, medagerande. Det går inte att skilja helt på subjekt och objekt. De är båda subjekt och objekt.

Föreställningar om att subjekt gör något med ett objekt, att orsak skapar en verkan, kallas för linjär eller mekanisk förklaring.

Karen Barad hittar hos Bohr en annan föreställning om aktör och objekt.

“Rather than a question of disturbance, what is at issue for Bohr in our understanding of the nature of physical reality is the objective resolution of the ontological indeterminacy between ‘object’ and ‘agencies of observation’”[3].

Världen är inte deterministisk och förutsägbar. Olika samagerande skapar olika

resultat: "since they use different experimental arrangements to measure different complementary variables, there is an essential ambiguity in their criterion of physical reality."[4]

Ifall detta även gäller motstånd och politiska aktioner så skulle man inte prata om att en politisk påverkan skulle leda till ett mål någon gång framtiden. Olika typer av motstånd skapar helt olika resultat. Och dessa resultat är inte avlägsna i framtiden. Vi får därmed en mängd politiska fenomen, ett mångfaldigande av politiska verkligheter. Politiska verkligheter som samagerar med kvantpartiklar, jorden, solen ... Politiken är inte en egen värld eller en egen nivå.

Bortom mikro och makro

Kvantmekaniken är inte instängd i en mikrovärld. Exempelvis mätinstrumenten som Bohr och Heisenberg talar om när de diskuterar osäkerhet eller obestämbarhet kan vara större än hus. Gigantiska instrument medagerar med mikropartiklar. Inte är de i olika världar.

Vare sig Karen Barad eller Niels Bohr gör en skarp uppdelningen mellan mikrovärld och makrovärld, kvantfysisk värld och mekanisk värld. Det är samma värld.

Ok, kvantfysik kan inte förklara allt. Men den visar på flera saker som kan gälla i många olika sammanhang.

Det blir därmed olyckligt om att prata om vår mänskliga och maskinella värld som Newtons mekaniska värld. Och att det skulle finnas en annan mikrovärld någon annanstans. Som verkade på en annan nivå.

Karen Barad menar att kvantfysiken och mekaniken inte kompletterar varandra. Kvantfysiken ersätter snarare mekaniken.

"No empirical evidence exists to support the assertion that there are two different domains of physical laws: one described by quantum physics and another by classical mechanics ... Quantum physics supersedes Newtonian physics; it does not merely supplement it."[5]

Fenomen av medagerande

Karen Barad skapar en queermaterialism som samagerar med Niels Bohrs teori om hur observation och det som observeras tillsammans skapar avskilda fenomen.

Det är alltså inte holistisk teori om hur allt påverkar allt. Det är en teori om hur medagerande skapar gemensamma fenomen. Och hur fenomen skiljer sig från andra fenomen.

Hennes queermaterialism undviker på det sättet individualistiska förklaringar till hur världen fungerar. Och den undviker dessutom föreställningar om att stora helheter som kapitalismen eller patriarkatet bestämmer hur världen fungerar.

Medagerande inom olika fenomen skapar olika verkligheter.

Per Herngren

2012-10-16, version 0.1.1

Referens

Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007.

Per Herngrens [texter om Karen Barad](#).

Fotnoter

[1] Niels Bohr 1938 och 1946 citerat från fotnot i Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 401.

[2] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 403.

[3] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 274.

[4] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 275.

[5] Karen Barad, *Meeting the Universe Halfway Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*, London: Duke University Press, 2007, p 279.